

som uensartede eksempler repræsenterer »tre forskellige muligheder for at vurdere kunstnerens fortolkning af den virkelighed, han brugte som grundlag for sine genre- eller folkelivsbilleder« (s. 11).

Sammenfattende vurderer forfatteren herefter de tre malere som etnologisk kildemateriale.

Lars Dybdahl

Ole Pedersen Kollerød: *Min historie*. Udgivet af Else Margrethe Ransy. (Foreningen Danmarks Folkeminder, 1978). 324 s.

I 1840 blev morderen Ole Kollerød henrettet i København. Før henrettelsen nedskrev han sin livshistorie, hvoraf væsentlige dele blev udgivet for første gang allerede i 1841 og siden da jævnligt er blevet benyttet, dels fordi de giver et særdeles levende indtryk af almueliv på land og i by, dels fordi de imponerer ved den intelligens, de åbenbarer.

Erindringerne er nu udgivet i deres helhed og forsynet med Ole Kollerøds egne, naive tegninger. Teksten er gengivet bogstavret, således at dialektforskere også kan bruge den – i den udstrækning, der er behov for det (?), og i den grad man kan lide på lyd gengivelserne. Der er udførlige noter og et omfattende register; da udgaven imidlertid henvender sig til en meget bred kreds, ville en biografi af Kollerød med en indplacering af ham og hans sag i samtiden have været meget nyttig. Uden tvivl vil mange læsere føle sig ret usikre over for mange forhold. Bogen er nydelig trykt; i det hele en præsentabel udgave, der ville have glædet den meget selvcentrerede morder.

Vagn Dybdahl

Jens Engberg: *Til arbejdet! Liv eller død!* Louis Pio og arbejderbevægelsen. (Gyldendal, 1979). 396 sider, ill. 165 kr.

Den nye Pio-biografi har næsten alle den store klassiske biografies dyder, og næsten ingen af dens fejl – måske dog andre fejl. Her er fortalt et levnedsløb set på baggrund af og i sammenhæng med tidens samfund, personens handlinger og indflydelse bliver vurderet roligt og afbalanceret, og han bliver ikke placeret mere fremskudt i begivenhederne end rimeligt er. Kort sagt: det er ikke blevet en overvurdering af Pio – en overvurdering der jævnligt mødes i biografier, også fordi forfatterne derved dokumenterer berettigelsen i deres arbejde. Det er heller ikke blevet nogen helgenbiografi, der skjuler skyggesiderne i heltens liv.

Jens Engberg, professor i historie i Århus, har tidligere udgivet en bog 'Dansk guldalder eller oprøret i tugt-, rasp- og forbedringshuset', der satte uro blandt historikerne, så meget, at man glemte, han også havde skrevet grundlærde værker, hvis kvalitet alle godkendte. Med den nye bog vil han på ny skabe uro i fagkredse. Nu vil man netop blive mindet om, at han er en velskrivende og velfunderet historiker. Den brede læserkreds vil ikke tænke over dette. Den vil blot tage bogen til sig som et på en og samme tid spændende og oplysende værk.

Undertiden vil man mere sig lidt. Som når det beklages, at den fremadskridende kapitalisme i 1972 gjorde det nødvendigt at nedrive Pios fødehjem i Roskilde, eller når der tales om 'den officielle socialdemokratiske historieskrivning', som om en sådan fandtes.

De ydre data om Pios liv er velkend-

te: født 1841, grundlægger af Socialdemokratiet 1871, i fængsel 1872, løsladt 1875, flugt til Amerika 1877, død der 1894. Der er også skrevet meget om Pio, og der er udgivet Pio-breve, men der har ikke tidligere været skrevet en så stor bog om ham.

Det er også lykkedes for Jens Engberg at finde frem til nyt kildemateriale om ham, bl.a. de mange rapporter fra stikkere, politiet plantede i Socialdemokratiet og de meget oplysende akter om ham i fængslet. Det havde i det hele været ønskeligt, om der i højere grad havde været redegjort for kildematerialet. I øvrigt viser Engbergs udnyttelse af velkendte og trykte kilder, hvor meget den trænede historiker kan få ud af stoffet.

Det nye i Pio-bogen ligger fortrinsvis på tre områder: klarlæggelse af en række detaljer, som man hidtil er gået udenom, beskrivelsen af Pios indsats i journalistikken og endelig analysen af Pio som teoretiker. Med bør dog også, at den fyldige tidsbaggrund giver Pios virke en klarere placering end hidtil.

Detaljernes klarlæggelse viser sig mange steder, f.eks. må Engberg have undersøgt Pios boglån på Det kgl. Bibliotek, men først og fremmest gælder det udnyttelsen af de mange rapporter fra politispionerne. Gennem disse kan vi ofte følge Pios og partiets liv bogstavelig talt fra time til time. I dag kan det nok undre, at man viede den forholdsvis lille skare så megen opmærksomhed, ligesom man også kan undres over den kraft, man slog ned med. Men samtiden har virkelig følt en dyb frygt på baggrund af Pariserkommunen i foråret 1871. Dette forstår Engberg naturligvis også, uden at det dog slår tilstrækkelig tydeligt igennem. Samfundets frygt må også ligge bag den brutalitet, hvormed fængselsopholdet blev gennemført. Ikke at der var tale om direkte mishandling, selv

om konsekvenserne næsten var de samme. Den tuberkel-syge Pio sad i 20 måneder i enecelle uden kontakt med andre fanger, og kosten var yderst tarvelig (Pio mistede 10 tænder under opholdet). I løbet af det første år blev Pio total nedbrudt både på sjæl og legeme. Efterhånden frygtede regeringen, at han skulle dø, og benådede ham af frygt for at skabe en martyr. Pio genvandt aldrig sit helbred, men efter en rekreation genoptog han sit arbejde som redaktør af Social-Demokraten.

Journalisten Pio ser helt anderledes ud end tidligere. Her ser man ham som en energisk bladleder, der selv skriver en stor del af bladet og i hvert fald et væld af ledere. De artikeludsnit, bogen bringer, viser også Pio som en klar og ligefrem skribent, langt mere tilgængelig end mange andre af tidens journalister med deres indviklede og omstændelige sprog. Alligevel kan det undre, at bladet kunne komme op på et oplagstal af 7.600. Det kan også give anledning til undren, at Jens Engberg ikke søger nogen forklaring. Når man tager den ringe læsefærdighed blandt arbejderne i betragtning, er det nærmest uforståeligt, hvordan tallet blev så stort. Er det borgerlige modstandere, der med gysen har ønsket at følge, hvad der skete?

Teoretikeren Pio behandles særlig grundigt. Det er rimeligt ud fra synspunktet, at teorien i høj grad var en inspiration for Pio selv, og fordi det er naturligt at spørge efter den, når han var den første socialistfører. Derimod kan man nok sætte spørgsmålstegn ved, hvor langt den rakte ud. Ligesom det roligt kan fastslås, at den ikke betød noget for partiets videre udvikling.

Hvordan officerssønnen med studentereksamensbevis, officersbestalling, ansættelse i postvæsenet og forbindelser i det højere borgerskab blev socialist får stå hen. Jens Engberg kan

heller ikke give nogen forklaring. Derimod viser Det kgl. Biblioteks udlånsprotokol, at Pio allerede før Pariserkommunen lånte et af den tyske teoretiker Lassalles hovedværker (protokollen viser altså også, at biblioteket var forsynet med den nyeste kontroversielle litteratur). De mange teoretiske artikler er vidnesbyrd om, hvordan Pio til stadighed arbejdede med teorien og mere og mere nærmede sig den rene marxisme. Engberg har dog uden tvivl ret i, at han 'ikke var nogen original tænder, selv om han i øvrigt havde selvstændige synspunkter på flere punkter'. Med i disse kvindeforskningstider må også, at Pio så kvindernes frigørelse både som et af de nærmere mål og et middel til socialismens virkeliggørelse. Åbenbart har han ikke været i overensstemmelse med partifællerne. I hvert fald vedtog man i 1873, at kvinderne endnu var for uudviklede til at kunne få stemmeret i foreningen. De skulle heller ikke kunne deltage i diskussioner om politiske emner på grund af 'kvindens umodenhed i så henseende'.

Forræderiet kom som en bombe i København. Pludselig forlod Pio partiet og fædrelandet og rejste til Amerika med penge stillet til rådighed via politiet. Bogen viser roligt, hvordan det skete, og forklarer med overbevisende styrke, at Pio var blevet bragt i en så presset situation, at man kunne stille ham over for valget mellem fængsel og død eller flugt. Hvad vi senere har oplevet i Stalin- og Hitlertiden om svigt hos fremragende mænd og kvinder under sådanne omstændigheder opfordrer til forsigtighed i dommen over Pio, og denne forsigtighed viser forfatteren i sin vurdering.

Tiden i Amerika blev nederlag på nederlag. Bogen følger også dette nøje og viser fantasteriet og den svigtende realitetssans.

Bogen om Pio er velskrevet. Den vil fængsle og er et vidnesbyrd om, at den gamle tradition i dansk historieforskning at skrive for verden uden for fagfællernes kreds fortsat lever. Og så er der slet ikke talt om illustrationer. Dem er der en mængde af, om en hel del gælder det dog, at det er svært at se forbindelsen til teksten, f.eks. 'Isbryderen Fyen går gennem isen ved Nyborg skibsbro', men svært hyggelige er de.

Vagn Dybdahl

J. M. Kongerslev: *Efterretnings- og sikringstjenesten under de slesvigske krige*. (Forlaget Sixtus, 1978). 64 s. m. kortskitser, 63 kr.

Den foreliggende bog er utvivlsomt identisk med en hovedopgave udarbejdet på Hærens Officersskole, selv om dette ikke står anført nogen steder. Generelt må det siges, at det er sjældent, at historiske specialer såvelsom kadetters hovedopgaver uden videre bearbejdning egner sig til offentliggørelse. Kongerslevs afhandling bærer umiskendeligt studieopgavens præg på godt og ondt. Emnet er interessant, men ville have vundet ved at være blevet mere bearbejdet og ved, at en række henvisninger af intern karakter var blevet fjernet. Der henvises således til andre opgaver og kompendier, der benyttes på Hærens Officersskole, men som ikke er almindeligt tilgængelige. På grundlag af den eksisterende trykte litteratur undersøger forfatteren i hvilket omfang, de danske militære myndigheder i krigene 1848-50 og 1864 forsyndede sig mod et af krigsførelsens vigtigste principper, *princippet om sikring*. Man kan praktisere sikring på fle-